

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE – INŠTITUT ZA DRUŽBENE VEDE
Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij
Ljubljana, Kardeljeva ploščad 5

Tel.: 01/5805-370, 01/5805-105

Fax: 01/5805-104

E-mail: cjmmksjm@uni-lj.si

Raziskava:

STALIŠČA O KORUPCIJI

september 2002

izvedena po naročilu :

The Stichting LaLance Driebergen, The Netherlands

in v sodelovanju

Urada Vlade RS za preprečevanje korupcije

Poročilo

Ljubljana, september 2002

STALIŠČA O KORUPCIJI 6/02

Poročilo o raziskavi, ki je bila opravljena v dneh od 1. do 4. julija 2002

*Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij
Inštitut za družbene vede FDV, Univerza v Ljubljani
Ljubljana, Kardeljeva ploščad 5*

V dneh od 1. do 4. julija 2002 smo na osnovi vzorca telefonskih naročnikov zajeli 914 polnoletnih oseb, državljanov Slovenije, in z njimi izvedli telefonski intervju s pomočjo standardiziranega vprašalnika "Stališča o korupciji". Vzorčenje je potekalo iz vzorčne baze (BN=2062). Telefonske intervjuje je izvedlo 25 izšolanih anketarjev CJMMK, povprečen čas trajanja intervjuja (računalniška meritev) je bila 14.9 minut, medtem ko je bil skupni bruto čas trajanja ankete 475 ur.

Zasnova vprašalnika Stališča o korupciji 6/02 temelji na predlogi, ki sta jo podala naročnika, dopolnila, skrajšala in dokončno metodološko oblikovala pa jo je raziskovalna skupina CJMMK v sestavi: red. prof. dr. Niko Toš, izr. prof. dr. Vlado Miheljak, doc. dr. Samo Uhan, doc. dr. Brina Malnar, dr. Slavko Kurdija. Pri metodološki redakciji ter koordinaciji, nadzoru, ureditvi datoteke in izdelavi sumarnega poročila pa sta sodelovali strokovni sodelavki CJMMK Rebeka Falle, dipl. soc. in Živa Filej, dipl. soc.

Poročilo vsebuje popoln pregled postavljenih vprašanj in dobljenih odgovorov – v nadaljevanju. Frekvenčne porazdelitve odgovorov so prikazane v numerični in grafični obliki. Vsa vprašanja in merila v gradivu so prikazana v izvorni obliki.

Skladno z modelom raziskave "Stališča o korupciji" so vprašanja razvrščena v tri skupine: problemska, pojasnjevalna (intervenirajoča) in sociodemografska.

S telefonskimi intervjuji zbrano empirično gradivo smo glede na strukturalna odstopanja polnoletne populacije utežili (ponderirali) in s tem zmanjšali pristranost in napake v rezultatih. Sistem ponderacije temelji na populacijskih izenačitvah glede na spol, starost in prostorsko razpršenost. Utemeljitev in opis postopka obteževanja je podan v dokumentu S. Kurdija, J. Štebe, "Oblikovanje vzorčnih uteži za telefonsko anketo Politbarometer", CJMMK, PB3/97.

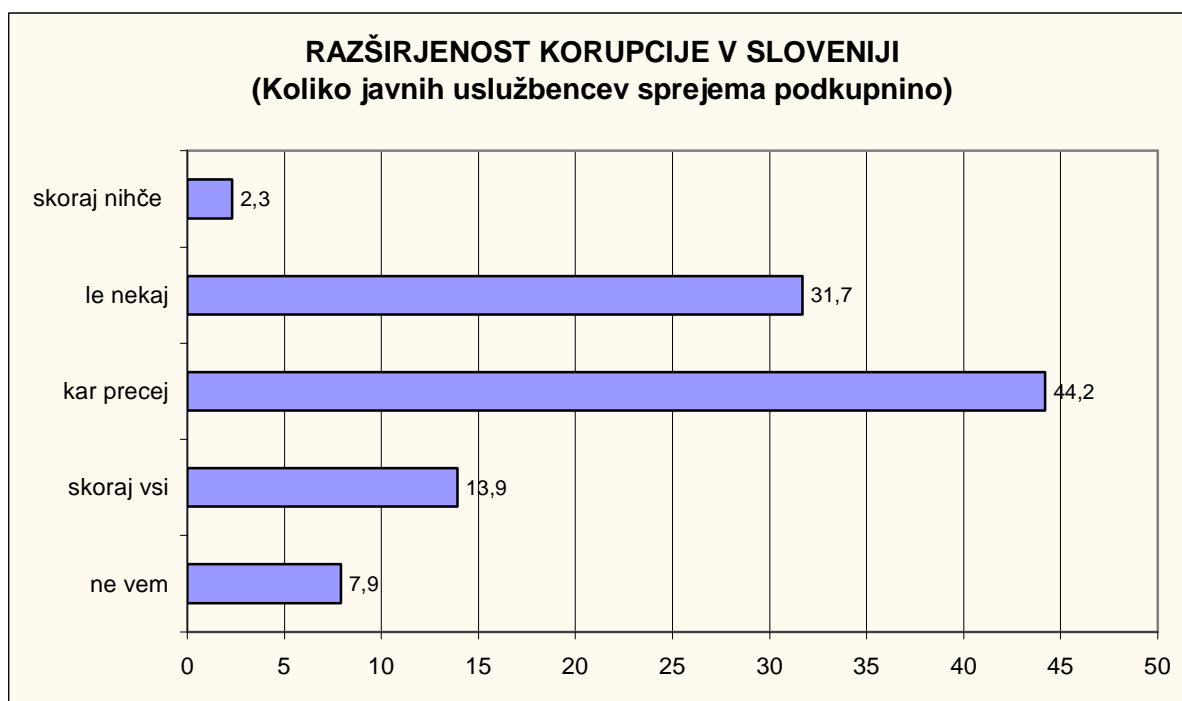
KAZALO

Ocene razširjenosti korupcije v Sloveniji	1
Ravnanja in ocene verjetnosti korupcije na posameznih področjih	4
Vzroki za korupcijo	9
Boj proti korupciji na ravni institucij	11
Subjektivna zaznava korupcije	13
Strukturne determinante subjektivnih zaznav	23
Sumarno poročilo	28
Tabele	

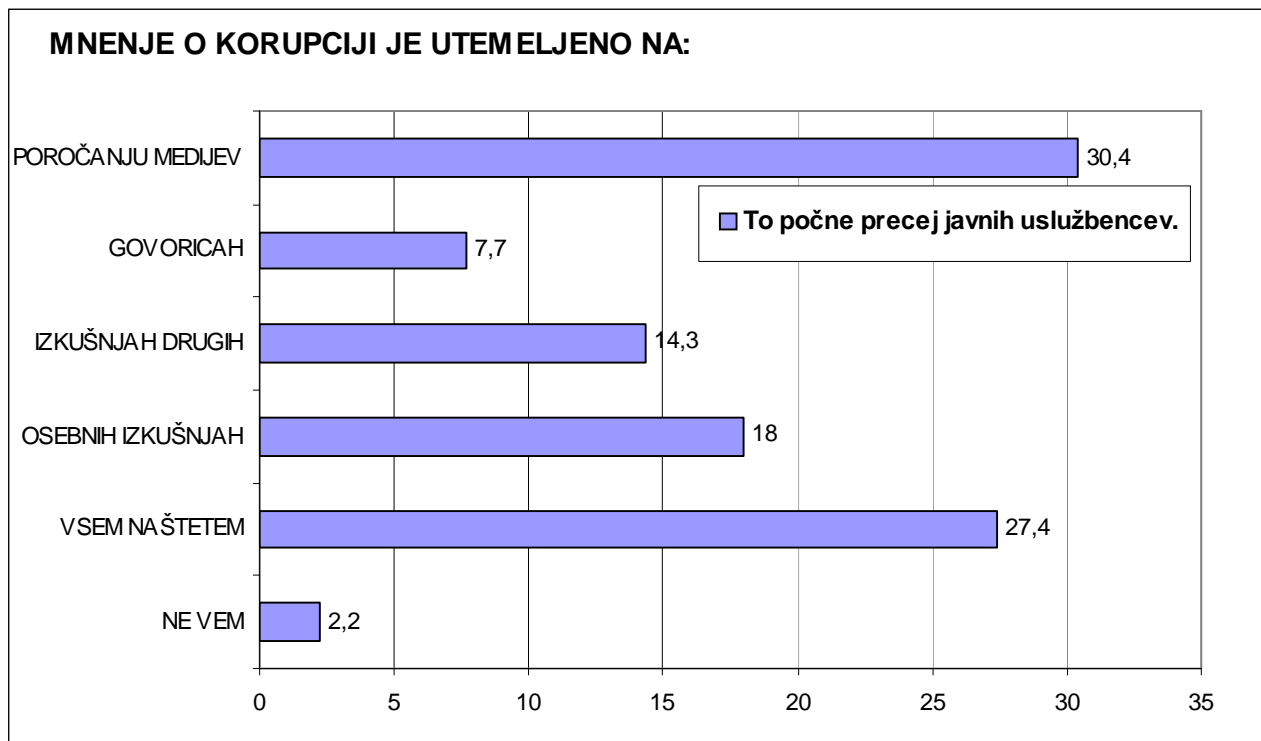
Ocene razširjenosti korupcije v Sloveniji

V kontekstu javnomnenjskega razumevanja korupcije se sprejemanje podkupnine v javnih službah kaže kot "najvidnejši" kazalec razširjenosti pojava.

Na vprašanje o sprejemanju podkupnine v javnih službah se kot dominantno izkaže prepričanje o razmeroma veliki razširjenosti korupcije v javnih službah. Večina (44 %) anketirancev ocenjuje, da podkupnino v javnih službah sprejema "precej javnih uslužbencev". Manj kot tretjina vprašanih (31 %) meni, da podkupnino sprejema "le nekaj javnih uslužbencev", medtem ko le zanemarljiv delež anketirancev ocenjuje, da javni uslužbenci ne sprejemajo podkupnin. Subjektivno oceno o vsesplošni koruptnosti javnih uradnikov je v tem kontekstu izrazilo 14 % vprašanih.

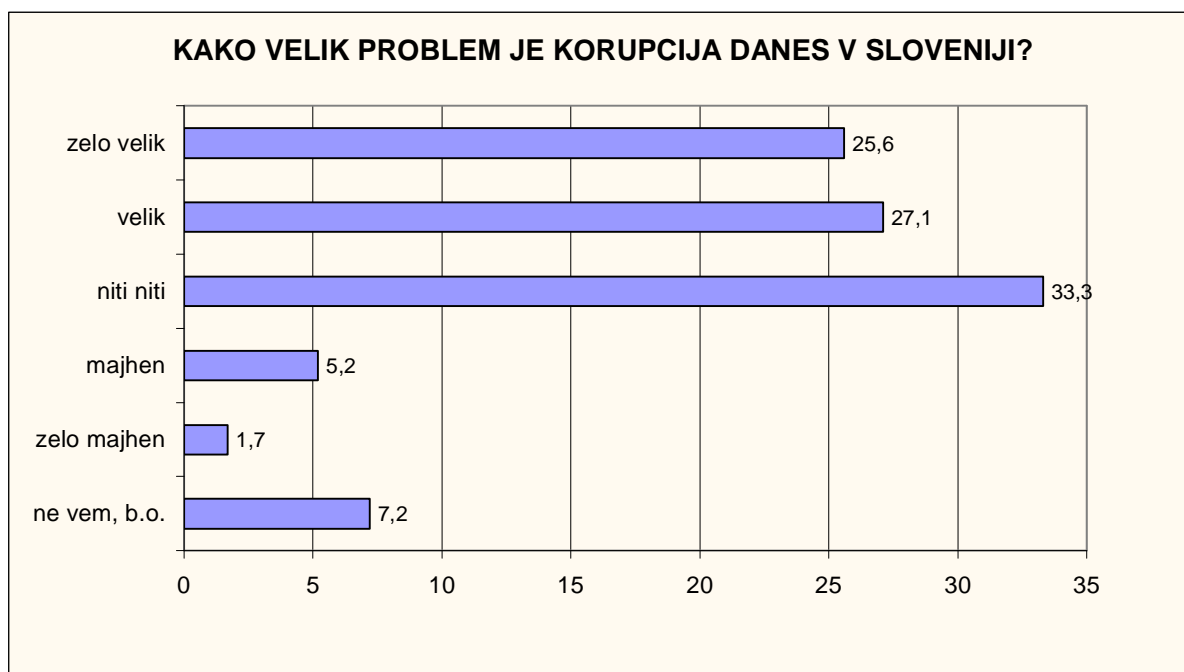
Interpretacija ocen o razširjenosti korupcije v javnih službah vključuje vprašanje dejavnikov, ki vplivajo na oblikovanje stališč o problemu korupcije. Ugotovimo lahko, da osebne izkušnje in izkušnje drugih na ocene o razširjenosti korupcije vplivajo le v manjši meri, značilno večji pa je vpliv medijev. Konkretno: med anketiranci, ki menijo, da *»precej javnih uslužbencev sprejema podkupnino«*, jih večina mnenja o korupciji oblikuje na osnovi poročanj medijev.

Značilna dejavnika vpliva pri tem vprašanju sta tudi starost in izobrazba anketirancev. Analiza pokaže, da je predvsem med mlajšimi in anketiranci s srednjo izobrazbo nadpovprečen delež tistih, ki ocenjujejo, da večina uradnikov sprejema podkupnino.

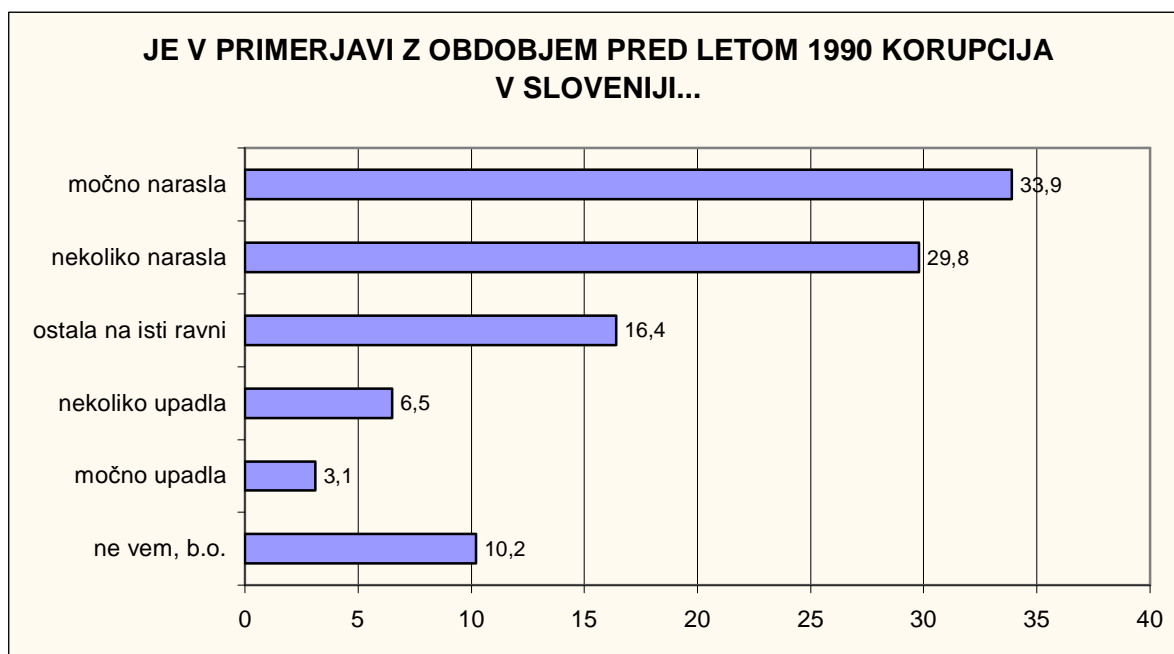
Stališča o razširjenost korupcije v Sloveniji dopolnjujejo ocene o obsegu korupcije v Sloveniji, ki potrjujejo predhodne ocene o razširjenosti pojava korupcije med javnimi uslužbenci.

Ugotovimo lahko, da več kot polovica vprašanih ocenjuje, da je korupcija v Sloveniji velik oz. zelo velik problem, tretjina anketirancev ocenjuje, da je problem srednje velik in le manjši del ocenjevalcev meni, da korupcija v Sloveniji ni problem.

Analiza odgovorov razkriva, da ima tudi na ocene o velikosti problema korupcije v Sloveniji značilen vpliv poročanje medijev; večina tistih, ki ocenjujejo, da je korupcija v Sloveniji velik problem, eksplicitno navaja poročanje medijev, kot najpomembnejši vir za oblikovanje stališč o korupciji. Stališča o velikosti problema korupcije se razlikujejo tudi glede na starost anketirancev, (da je problem korupcije izrazito velik ocenjujejo predvsem anketiranci srednjih starostnih kategorij) medtem ko je vpliv izobrazbe anketirancev na odgovore pri tem vprašanju nepomemben.

Referenčno obdobje za pojav korupcije v Sloveniji je po mnenju večine anketiranih čas po letu 1990. Več kot 60 % anketiranih meni, da se je korupcija v tem času nekoliko oz. močno povečala, 16 % anketirancev je prepričanih, da je ostala na enaki ravni in manj kot 10 % jih meni, da je korupcije po letu 1990 manj. Ocena o povečanju korupcije prevladuje med respondenti v starostni skupini od 46 do 60 let, oz. med zaposlitveno aktivnimi anketiranci v primerjalnih obdobjih pred oz. po letu 1990.

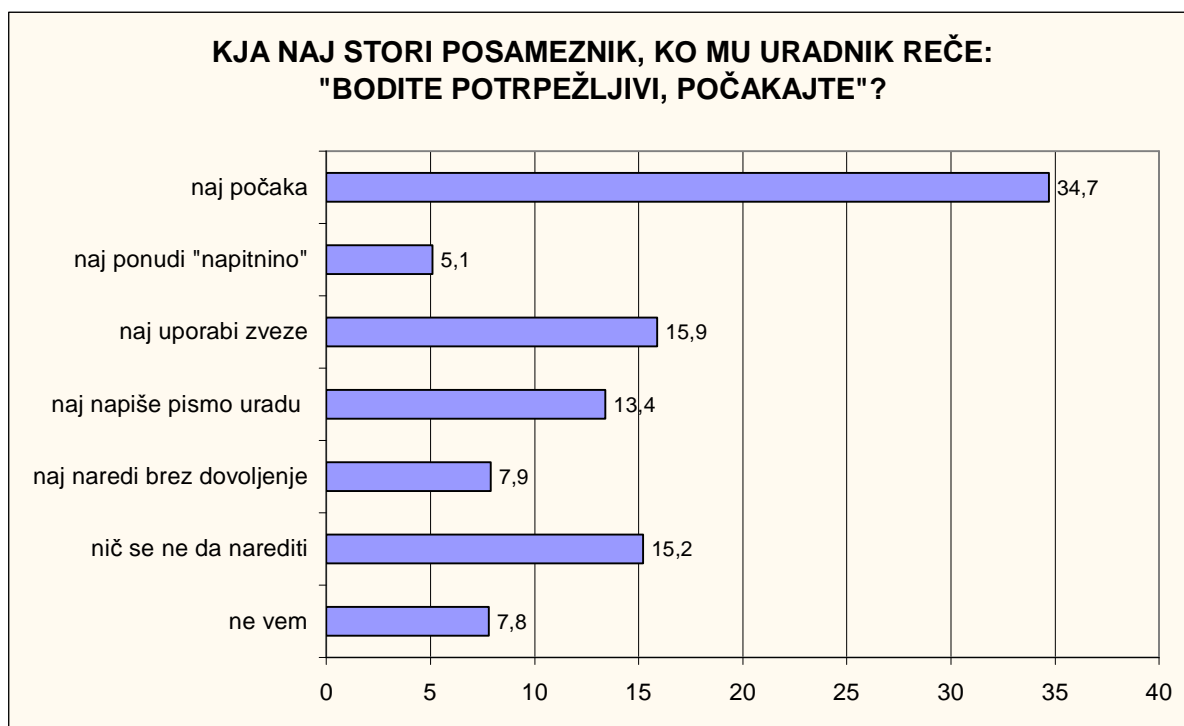

Ravnanja in ocene verjetnosti korupcije na posameznih področjih

Pripravljenost respondentov na sprejemanje korupcije kot sredstva za doseganje ciljev smo v raziskavi ugotavljali neposredno (ravnanje v hipotetičnem primeru) in posredno z oceno verjetnosti korupcije na posameznih področjih.

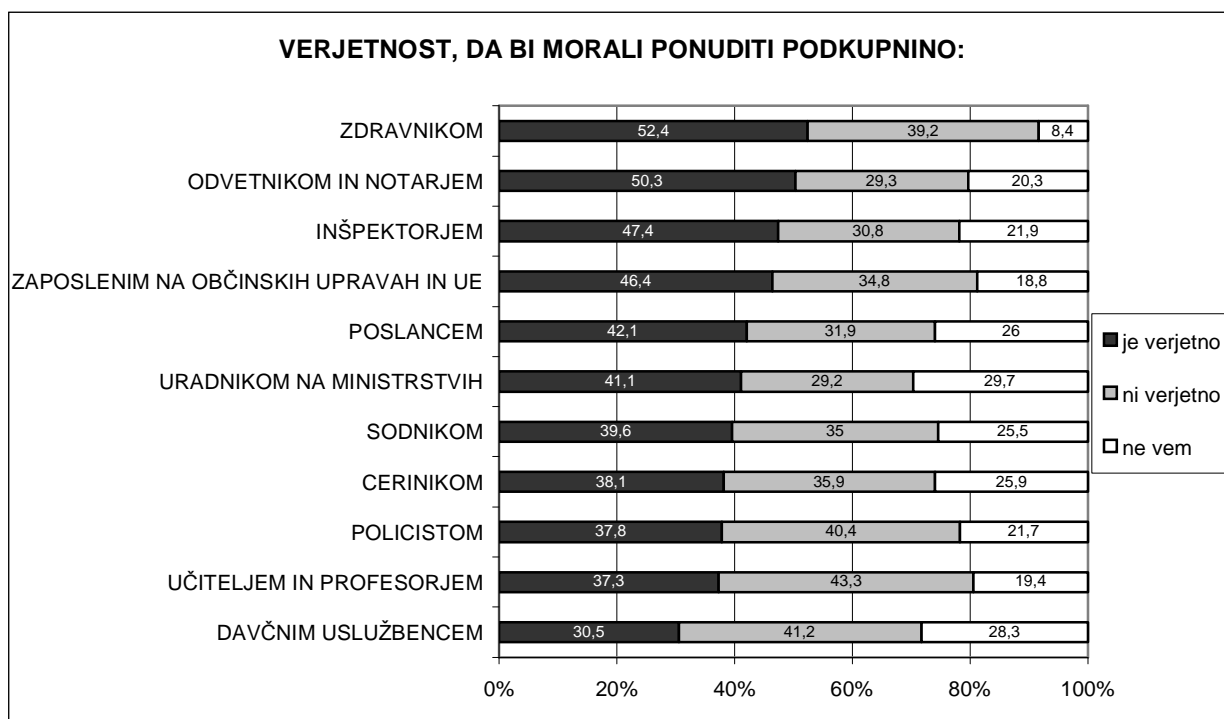
Anketirance smo soočili s hipotetično situacijo (*kaj naj naredi človek, ki potrebuje neko dovoljenje od države, če mu uradnik reče "bodite potrpežljivi"*) in jih spraševali o ravnanju v takšni situaciji.

Odgovori na vprašanje o ravnanju posameznikov kažejo, na nizko pripravljenost posameznikov sodelovati v koruptnem dejanju (35 % "počakati, da se stvari uredijo"). Dobra petina anketirancev meni, da naj posameznik za dosego cilja uporabi zveze oz. ponudi "napitnino"; 8 % anketirancev meni, da naj posameznik nameravano doseže "brez privoljenja države", 15 % anketiranih ne vidi rešitve za težavo in 13 % vprašanih bi o tem problemu obvestilo predstojnika urada za preprečevanje korupcije.

Analiza pokaže, da tako "koruptni" kot "protestni" potencial izkazujejo predvsem mlajši in visoko izobraženi anketiranci. Konkretno: uporabo zvez in obveščanje urada za boj proti korupciji "predlaga" nadpovprečen delež mlajših in visoko izobraženih anketirancev.

Ocene verjetnosti korupcije na izbranih področjih smo uporabili kot posreden kazalec korupcijskega potenciala. Respondenti so za posamezna področja ocenjevali verjetnost, da bi morali ponuditi denar, darilo ali uslugo, da bi uradne osebe opravile tisto, kar so dolžne storiti.

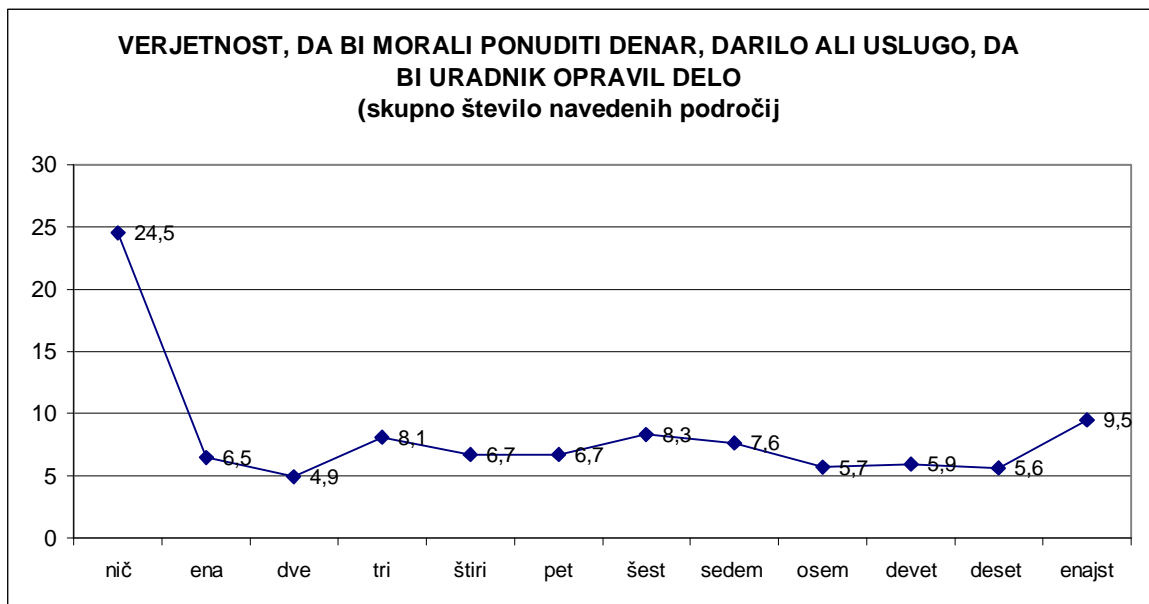
Rezultati kažejo, da nadpovprečen delež (več kot 50 %) anketirancev kot problematično (verjetnost korupcije) navaja predvsem delovanje zdravnikov ter odvetnikov in notarjev.

Med subjekte pri katerih je delež tistih, ki ocenjujejo da je korupcija verjetna, večji od deleža tistih, ki ocenjujejo, da korupcija ni verjetna se uvrščajo še:

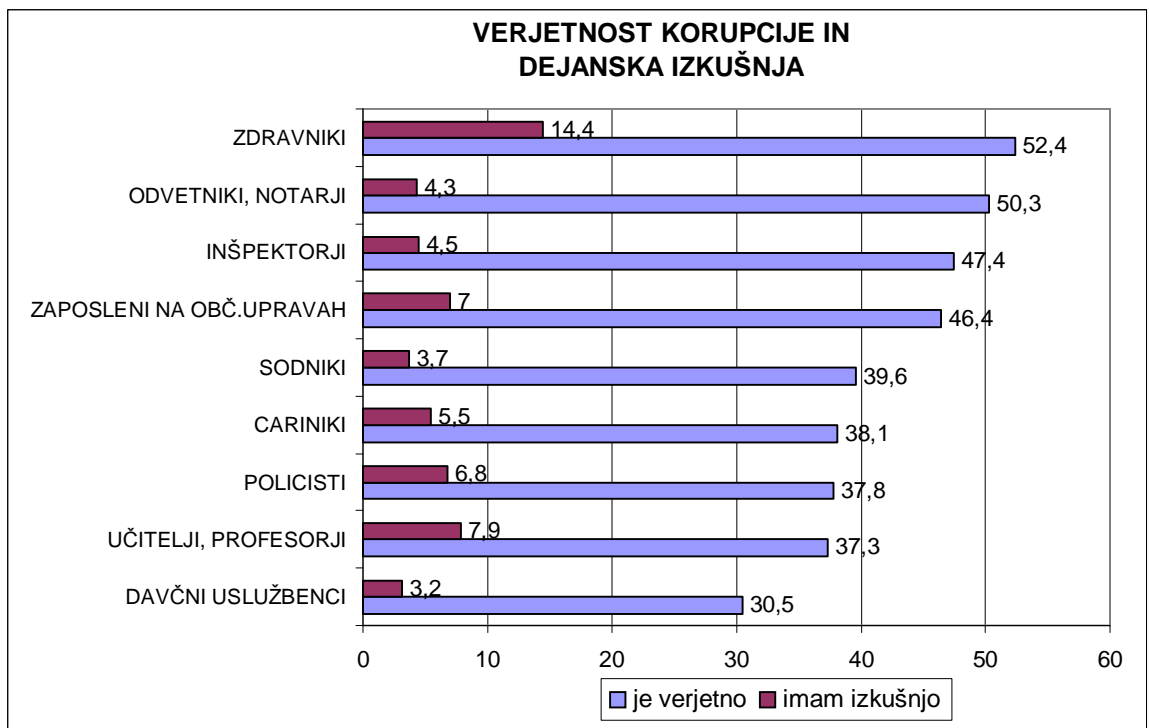
- sodniki in sodni uslužbenci,
- cariniki,
- poslanci,
- uradniki na ministrstvih,
- zaposleni na občinskih upravah in upravnih enotah,
- inšpektorji inšpekcijskih služb.

Med subjekte za katere velja obratno razmerje (manjša verjetnost korupcije) anketiranci uvrščajo policiste, davčne uslužbence in učitelje.

Indeksirana ocena verjetnosti koruptnega dejanja na posameznih področjih pokaže, da zgolj četrtnina anketirancev ne navaja nobenega od naštetih področij, hkrati pa več kot polovica anketirancev med navedenimi enajstimi področji izbere pet ali več "potencialno koruptnih" področij.

Primerjava odgovorov na vprašanje o osebni izkušnji s korupcijo in odgovorov na vprašanje o verjetnosti korupcije na izbranem področju, razkriva izrazito diskrepanco med ocenami in empiričnimi navedbami.

Razlika, ki jo ugotavljamo ni neobičajna v javnomnenjski presoji družbenih pojavov. Delno jo lahko pojasnimo s socialno-demografskimi atributi ocenjevalcev (zmožnost participacije pri koruptnem dejanju), delno pa je razlika v odgovorih posledica uporabe

različnih meril v oceni nivojev korupcije. Konkretno: večina anketirancev, ki ima izkušnjo s korupcijo navaja dejanja, ki so povezana s situacijsko korupcijo, medtem ko ocena verjetnosti korupcije vključuje tudi druge (sistemske) nivoje korupcije, ki pa niso vključeni v neposredno izkušnjo anketirancev.

Značilne ugotovitve pa razkriva tudi analiza socio-demografskih dejavnikov. Tabela prikazuje "udeležbo" posameznih socio-demografskih skupin v oceni verjetnosti korupcije.

Tabela 1. Participacija skupin v oceni "korupcija je verjetna"

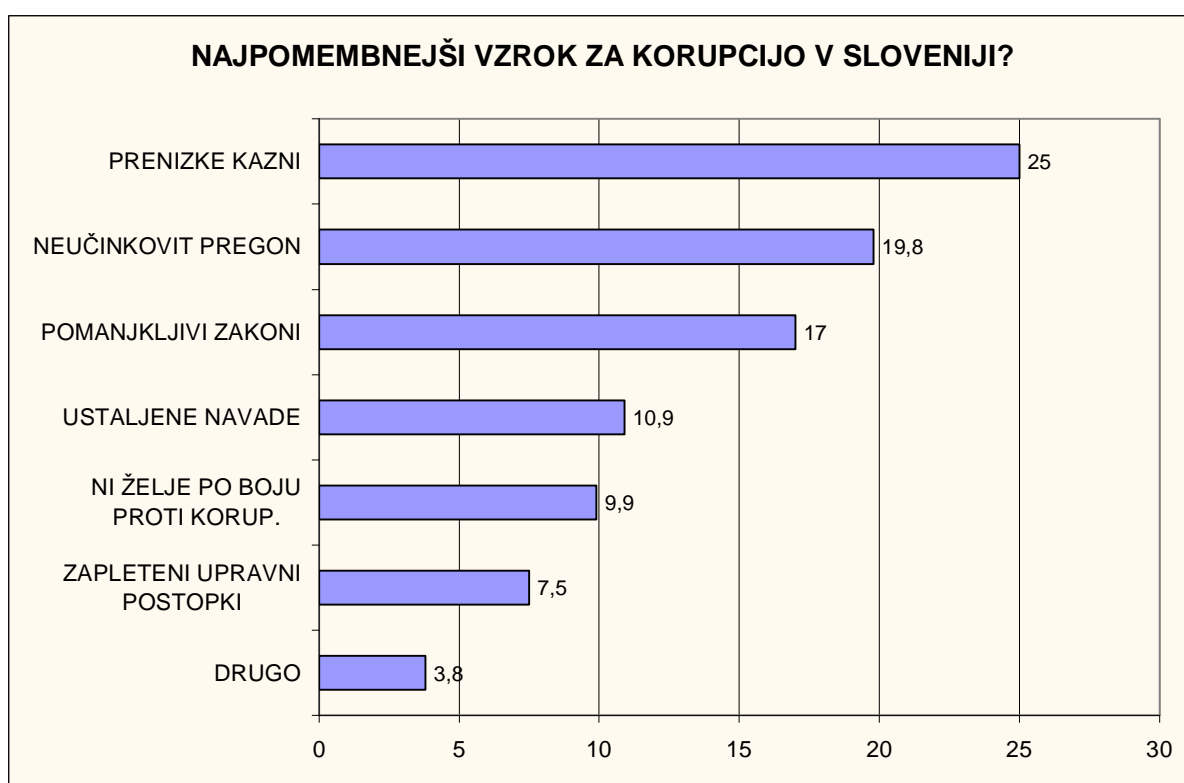
	občinska up.	policija	carina	šolstvo	zdravstvo
mlajši	++	++	+	+	++
starejši	-	--	--	-	-
moški	0	-	+	-	+
ženske	-	+	-	0	-
nižje izob.	+	0	-	0	+
višje izob.	0	0	0	-	-
višji položaj	0	-	0	--	-
nižji položaj	+	0	0	+	+
mediji	++	0	0	0	++
osebne izk.	++	++	++	++	++

Sintetičen prikaz razkriva tipično diskrepanco v ocenah mladih in starih ter nosilcev in "konzumentov" socialne moči. Povedano drugače: starejši in anketiranci z višjim socio-ekonomskim statusom so v ocenah o verjetnosti korupcije podreprezentirani, nasprotno pa so mlajši in respondenti z nižjim socio-ekonomskim statusom v teh ocenah izrazito nadreprezentirani.

Indikativna pa je tudi ocena o prepričevalni moči argumentov, ki vplivajo na ocene o verjetnosti korupcije. Ugotovimo lahko, da je moč medijskega argumenta skorajda izenačena z močjo argumenta osebne izkušnje.

Vzroki za korupcijo

Ključni vzrok za korupcijo v Sloveniji so po mnenju večine (25 %) anketirancev prenizke kazni za storilce koruptnih dejanj. Obstoj korupcije v Sloveniji je po mnenju anketirancev povezan tudi z neučinkovitim pregonom (20 %) in pomanjkljivo zakonodajo na tem področju (17 %). Desetina populacije ocenjuje, da je pojav korupcije povezan z ustaljenimi navadami ljudmi oz. s pasivnim sprejemanjem korupcije. Vzrok za korupcijo je po mnenju anketirancev mogoče iskati tudi v zapletenih pravnih postopkih (8 %).

Stališča o vzrokih za korupcijo so značilno strukturirana. "Odsotnost represije" (nizke kazni) kot vzrok za korupcijo navajajajo predvsem mlajši in nižje izobraženi anketiranci, medtem ko višje izobraženi in anketiranci srednjih starostnih kategorij, ocenjujejo, da je pojav korupcije povezan predvsem z neučinkovitim pregonom. Nadpovprečen delež visoko izobraženih kot pomemben dejavnik korupcije navaja tudi pomanjkljivo zakonodajo in zapletenost postopkov.

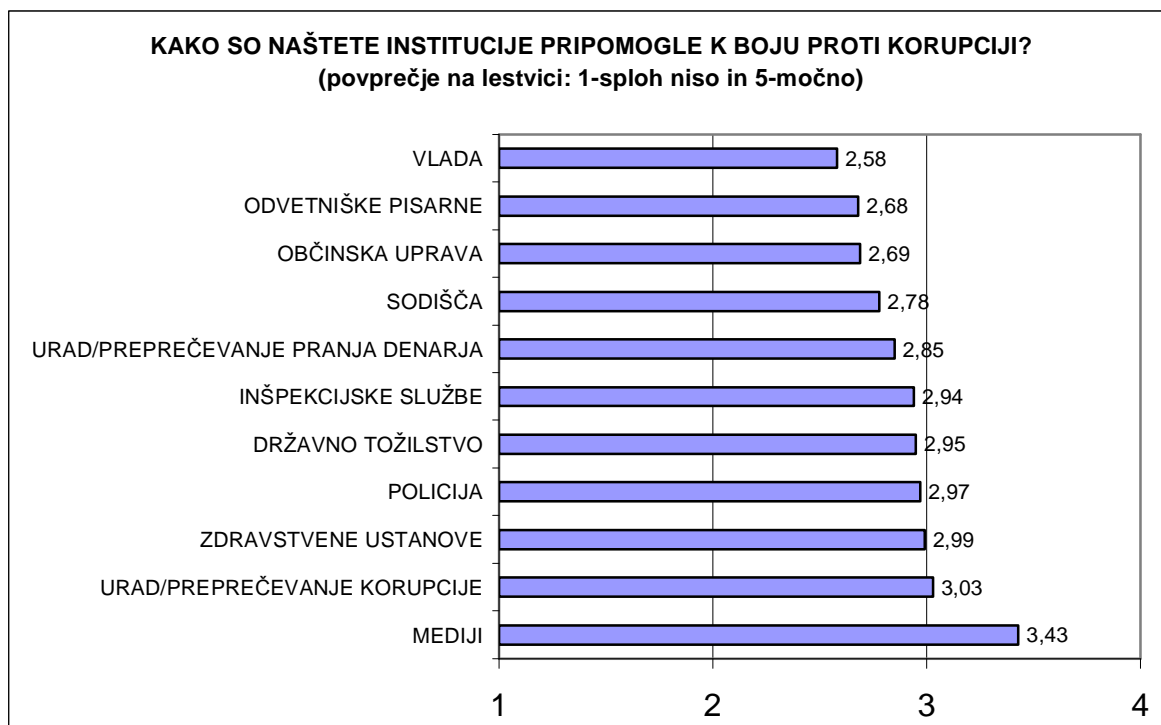
Boj proti korupciji na ravni institucije

Zaznava korupcije v Sloveniji vključuje tudi predstave o tem, kdo je v Sloveniji najbolj zaslužen za boj proti korupciji. Odgovori anketirancev so indikativni in jih interpretiramo v kontekstu odgovorov na vprašanje o virih (temeljih) za oblikovanje stališč o korupciji.

Konkretno: če ugotavljamo, da večina anketirancev stališča o korupciji utemeljuje s poročanjem medijev, ugotovimo tudi, da respondenti medije prepoznavajo kot institucijo, ki je najbolj pripomogla k boju proti korupciji.

Glede na pomembnost anketiranci na drugo mesto postavljajo urad za preprečevanje korupcije in na tretje mesto zdravstvene ustanove. Na "dno" nabora anketiranci uvrščajo sodišča, vlado, upravne enote ter odvetniške pisarne.

Pri tem ugotavljamo, da tudi najnižje uvrščena institucija (vlada) na pet-stopenjski lestvici presega povprečno oceno 2,5.

Strukturalna analiza razkriva nekatere značilnosti pri oblikovanju odgovorov na vprašanje o "zaslužnih" institucijah v boju proti korupciji.

Odgovore anketirancev praviloma diferencira starost in izobrazba respondentov ter v manjši meri zaposlitveni status.

Ugotovimo lahko, da višje izobraženi in starejši anketiranci v povprečju vsem navedenim institucijam priznavajo manjše zasluge za boj proti korupciji kot nižje izobraženi in mlajši anketiranci.

Visoko izobraženi anketiranci tako izrazito kritično presojuje delo sodišč, vlade, urada za preprečevanje korupcije ter delo odvetniških pisarn in notariatov. Izjema v tem kontekstu je državno tožilstvo, kateremu zasluge za boj proti korupciji pripisuje nadpovprečen delež visoko izobraženih anketirancev.

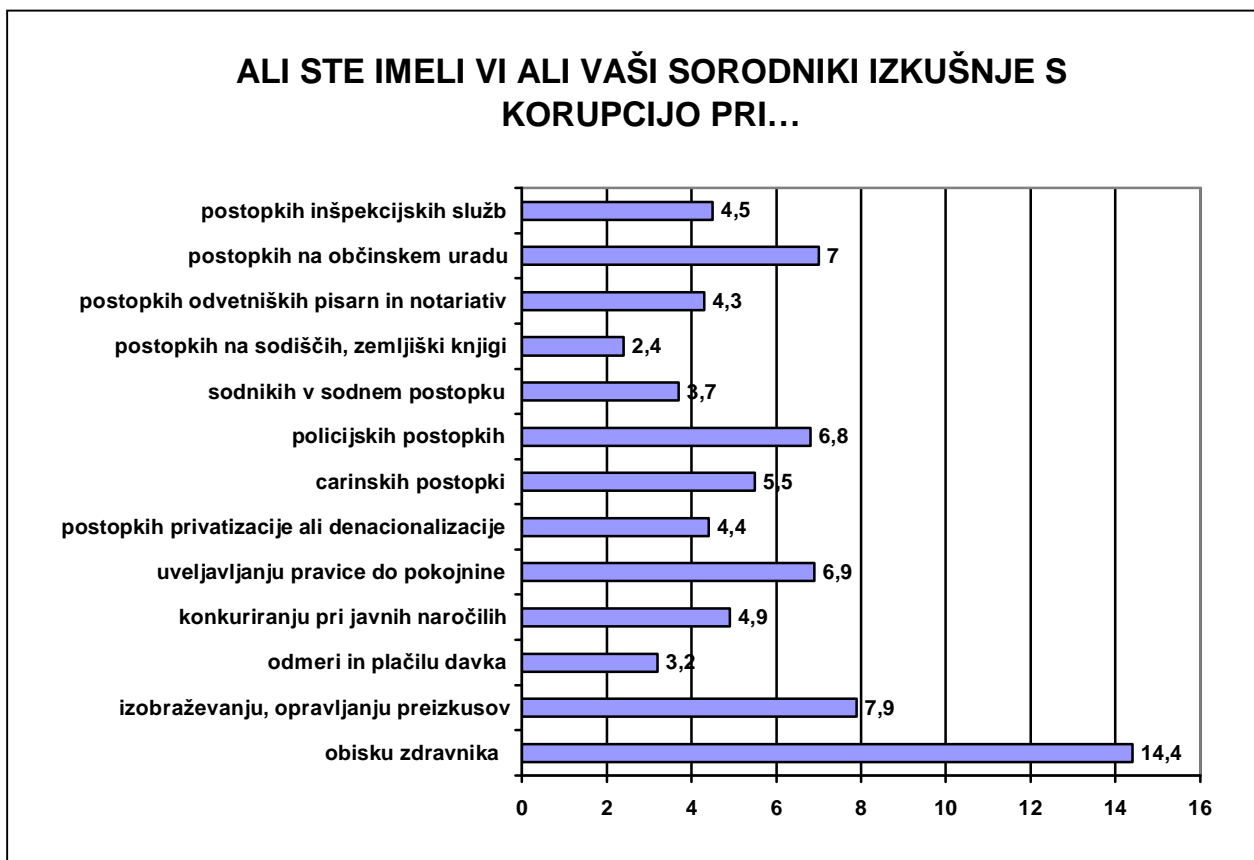
Subjektivna zaznava kurupcije

V raziskavi nas je zlasti zanimal obseg zaznave korupcije v splošni polnoletni populaciji. Seveda gre za *subjektivno zaznavo*, iz katere se ne da direktno sklepati na razširjenost fenomena. Realna razširjenost je torej lahko večja ali manjša. To pomeni, da vrednosti, ki smo jih dobili lahko delno nakazujejo realno življenjsko izkušnjo s fenomenom, delno pa ujetost ocenjevalca v stereotip ekspanzivnosti fenomena. Če drži druga podmena, se morajo razlike v percepcijo zgostiti v nekatere značilne strukturne razlike ocenjevalcev.

Kakšen je splošni domet korupcije po oceni naših respondentov? Osebno izkušnjo smo preverjali na trinajstih področjih, v katerih pride osebek v stik z institucijami, službami in servisi:

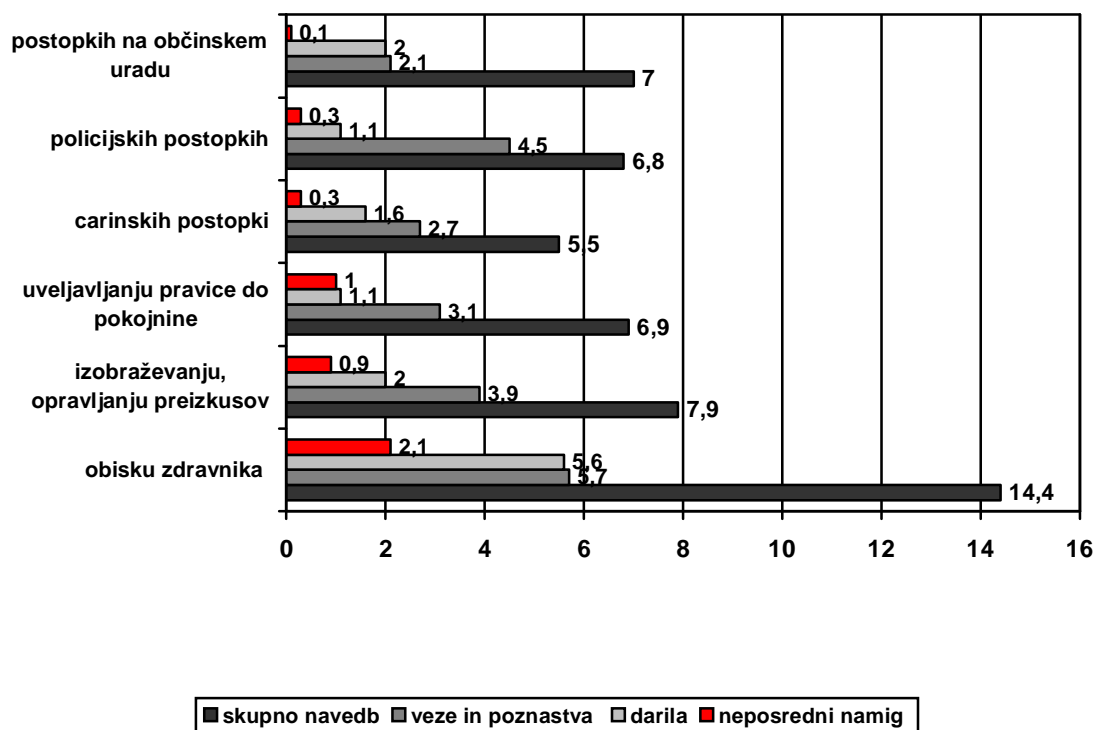
- pri obisku zdravnika ali pri srečanju z drugimi zdravstvenimi delavci
- pri izobraževanju, pri vpisu v šolo in opravljanju izpitov
- pri odmeri in plačilu davka
- pri oddaji ponudbe v postopku javnega naročanja
- pri uveljavljanju pravice do pokojnine, ali pa do
- različnih podpor in doklad, tudi pri uveljavljanju podpore za nezaposlene
- pri postopku privatizacije ali denacionalizacije
- pri carinskih postopkih
- pri policijskih postopkih
- pri postopku na sodišču pri katerem je bil udeležen sodnik ali tožilec
- pri postopku na sodišču pri katerem so sodelovali drugi delavci sodišča, tudi zaposleni v zemljiški knjigi
- pri postopku odvetniške pisarne ali notariata
- pri postopku na občinskem uradu ali uradu upravne enote
- pri postopku inšpekcijske službe.

Za razliko od ocen verjetnosti, da bi osebe iz posameznih institucij, služb in javnih vlog jemale denar, darila ali usluge za stvari, ki so jih dolžne storiti, je tega v lastni izkušnji (oz. izkušnji sorodnikov) precej manj.

Kot je razvidno iz grafa je le nekaj področij izmed preverjanih, za katere respondenti v nekoliko večjem odstotku pravijo, da imajo osebne izkušnje s korupcijo. Najbolj odstopajo zdravniške usluge, kjer je največ vprašanih (14,4%) omenilo izkušnjo z eno od oblik korupcije. Na drugem mestu je z 7,9% odstotka področje izobraževanja, vpisa v šolo, opravljanje izpitov ipd, na tretjem mestu so postopki na občinskih uradih s 7% navedb, na četrtem uveljavljanje pravic do pokojnine, podpore, doklad (6,9%), na petem mestu policijski postopki s 6,8% navedb, na šestem pa carinski postopki s 5,5% navedb. Ostala področja pa ne presežejo 5 odstotkov skupnih navedb. V tej oceni pa so seveda združene (samoinciativne) aktivnosti jemalca in dajalca uslug, ter sploh različne oblike korupcije, od samoiniciativnih dajanj daril, ko je anketiranec presodil, da lahko le tako reši problem, pa do navedbe direktnega namiga ali kar zahteve po »nadomestilu« za uslugo, ki jo je po svoji službenem položaju dolžan storiti. Ker gre skupno za sorazmerno nizko število navedb za posamezna področja, smo izbrali tiste, ki so presegle skupno 5 odstotkov (vseh oblik) ter jih razčlenili po posameznih oblikah.

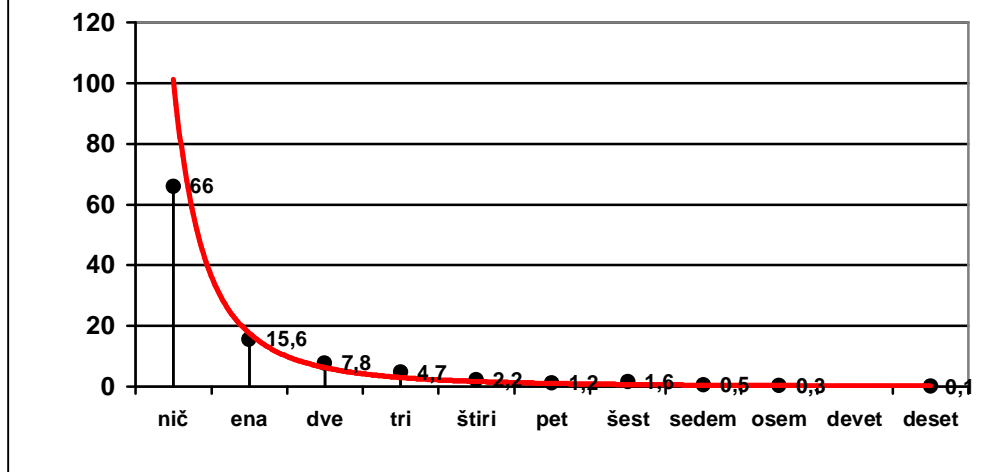
ALI STE IMELI VI ALI VAŠI SORODNIKI IZKUŠNJE S KORUPCIJO PRI...

Kot je razvidno iz grafa gre, razen v primeru zdravniških uslug, pretežno za uporabo vez in poznanstev, precej redkeje za dajanje daril, zelo redko pa za izkušnjo direktnega namiga ali zahteve. Na vseh treh področjih izstopa področje zdravniških uslug. Distribucijo ocen seveda determinira tudi realna življenjska situacija, v kateri se s določenimi področji pogosteje in bolj intenzivno srečujemo kot z drugimi (zdravstvene usluge, reševanje šolskih situacij, pridobivanje različnih dovoljenj, papirjev ipd. na upravni enoti so sicer pogostejše situacije od drugih naštetih). Da bi preverili skupni domet koruptivne izkušnje smo navedbe na posameznih področjih združili in dobili naslednjo distribucijo, ki izriše značilno krivuljo naglega upada števila osebnih izkušenj:

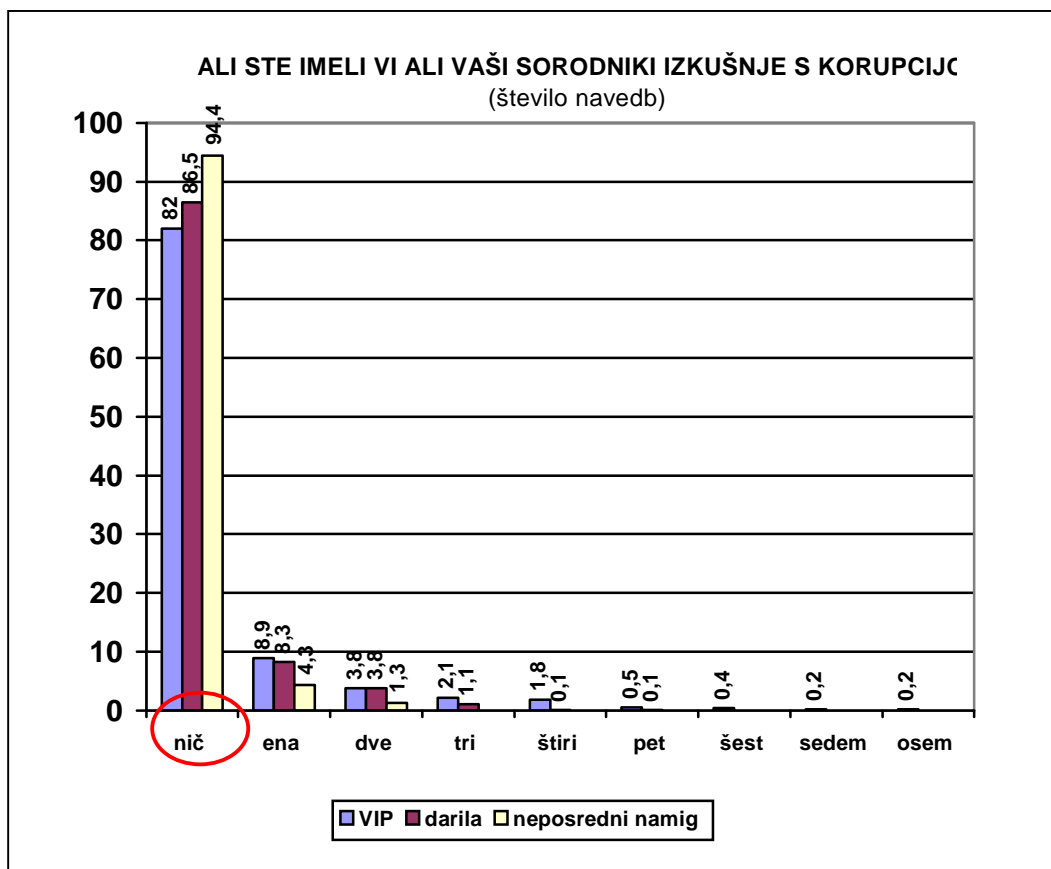
ALI STE IMELI VI ALI VAŠI SORODNIKI IZKUŠNJE S KORUPCIJO?

(skupno število navedb)

Torej, 66% vprašanih ni navedlo nobene osebne izkušnje oz. izkušnje svojih sorodnikov s korupcijo. Eno navedbo smo zabeležili v 15,6%, dve že pol manjkrat, tri navedbe le še 4,7% itd.

Skupno je torej 34 odstotkov navedlo izkušnjo s kakršnokoli obliko korupcije. Seveda pa so v teh odstotkih združene vse preverjene oblike. Razčlenitev korupcije po treh preverjanih oblikah (uporaba zvez in poznanstev, dajanje daril in neposredno namig oz. zahteva) še zmanjša skupni domet osebne izkušnje posameznih kategorij. Tako uporabo zvez in poznanstev na kateremkoli področju navaja skupno 18%, dajanja daril 13,5% in izkušnjo neposrednega namiga ali zahteve 5,6% vprašanih. Večina teh omenja eno ali dve izkušnji, več le izjemoma. Neposredni namigi oz. zahteve so praktično izven območja (izrečene) izkušnje anketirancev.

Kaj pomeni tak rezultat? Kažejo izrečene ocene osebne izkušnje naših anketirancev na veliko ali nizko ekspanzivnost fenomena? Empirična raziskava odgovora na tako zastavljeno vprašanje ne daje. Razlogov je več:

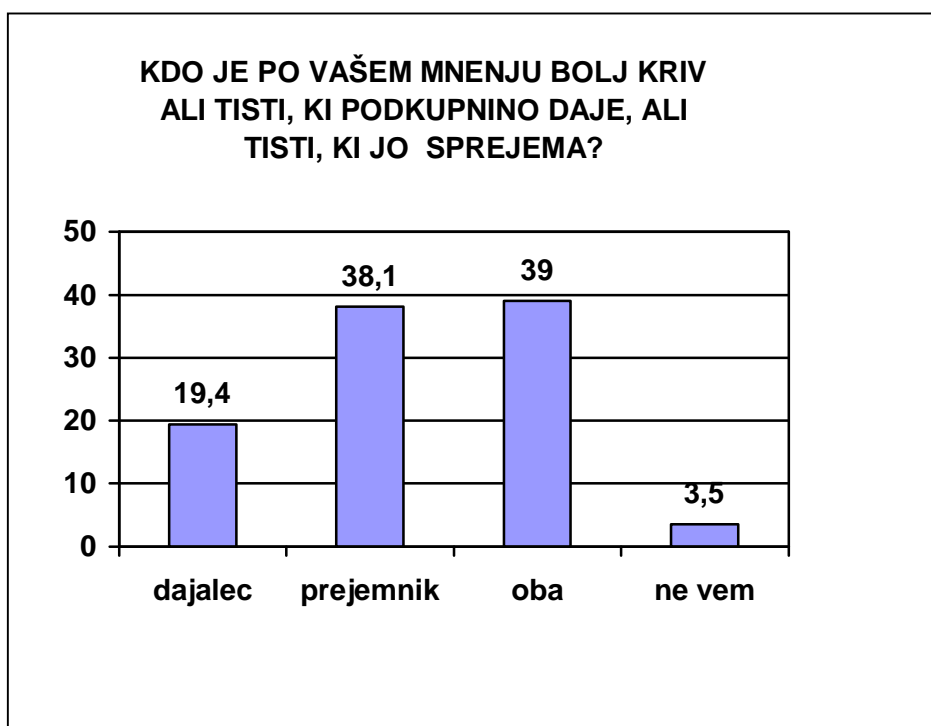
1. nimamo direktne primerjave s percepcijo kategorij in situacij v drugih okoljih
2. veliko – malo ni metodološka ampak vrednostna kategorija
3. ocena dometa je po eni strani odvisna od tega, kaj ocenjevalci sploh razumejo in štejejo h korupciji in po drugi od dejstva, da imajo
4. respondenti v večini možne izkušnje samo enega dela palete koruptivnih dejanj.

Tretja točka je v veliki meri odvisna od standardov socialnih in družbenih vedenj in dejanj, ki v konkretnem okolju vladajo. Načelno je zato možno, da posameznik v oceni osebne izkušnje pretirava ali problem minimalizira, torej vidi več ali manj korupcije, kot je dejansko je. Takšno oceno poleg čisto osebnostnih dimenzij determinira umeščenost v moralni kontekst. Dejansko gre za konflikt dveh moral, dveh moralnih principov: *mikro morale* in *makro morale* (Höfflin 2002; v navezavi na Nelson 1949). Pojem mikro morale zaobsega etični partikularizem neposrednega socialnega okolja torej celokupnost

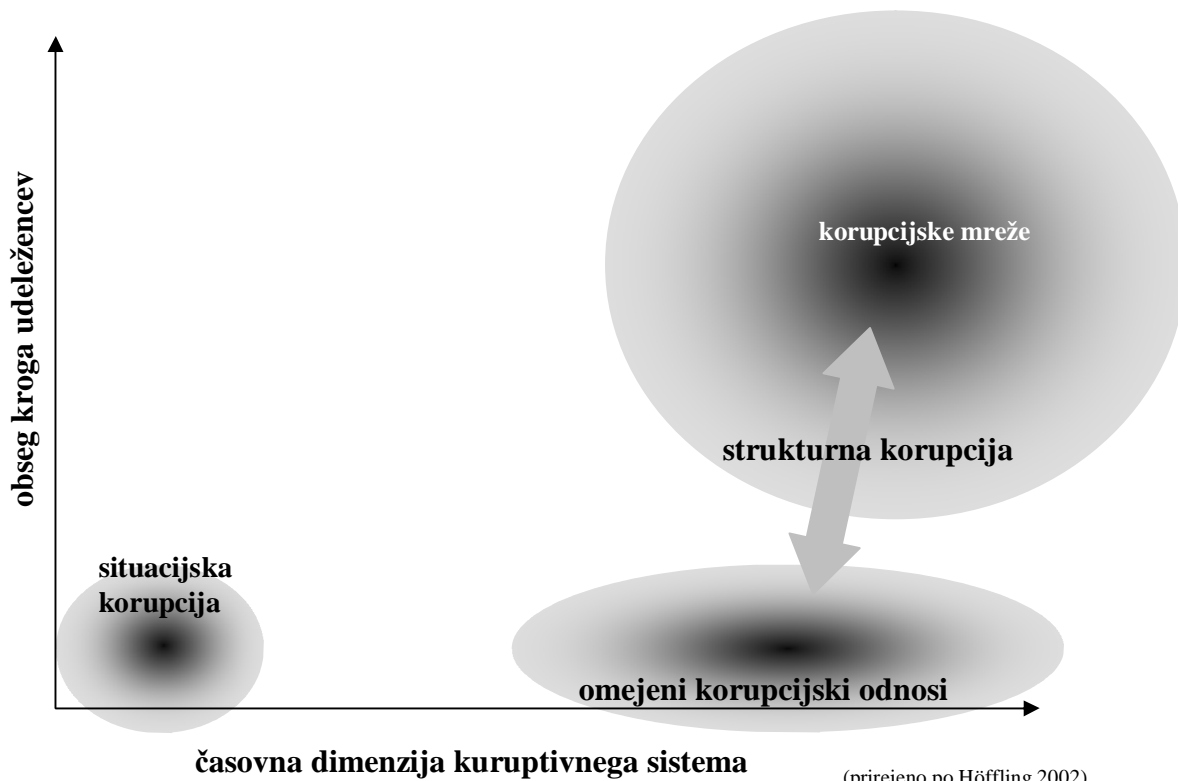
norm in vrednot tega okolja, ki jih je posameznik internaliziral. Nasproti partikularnemu zajemanju moralnih norm pa se konstituirajo norme moralno-pravnega univerzalizma, ki po Nelsonu postavijo institucije prava in formalnih norm sistema nasproti ali komplementarno partikularni etiki. Polje legitimitete se tako v kontekstu etičnega partikularizma (mikro morala) artikulira v sferi privatnosti, realnih življenjskih svetov in občestva, polje moralnoetičnega univerzalizma (makro morala) pa v območju sistema, javnosti, države in družbe.

V kontekstu možne opozicije dveh moral je še zlasti zanimivo vprašanje, kdo je po mnenju anketiranih kriv za koruptivno dejanje – ali tisti, ki daje ali tisti, ki prejme.

Na direktno vprašanje smo dobili odgovore, ki kažejo, da se pri podeljevanju krivde, večina vprašanih deli na tiste, ki krivdo pripisujejo prejemnikom bonitet in tiste, ki krivdo pripisujejo dajalcu in prejemniku hkrati. Precej manj pa je takih, ki vidijo problem predvsem v dajalcih.

Drugo veliko vprašanje je, kolikšen del koruptivnih dejanj javno mnenje sploh lahko zabeleži kot svojo osebno izkušnjo. Najbolj nasplošno je možno (po Rose-Ackerman) koruptivni univerzum deliti na t.i. »*low-level corruption*«, torej korupcijo, ki se dogaja na nižji upravnih in storitvenih nivojih sistema in pa t.i. »*high-level corruption*«, ki zajema visoke nivoje sistema in je umeščena v komplicirane socialne mreže .

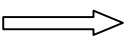

Posameznik, ki ga ujame empirično spremljanje skozi javnomnenjsko profilacijo trči predvsem na korupcijske dileme in probleme situacijske narave (kjer je krog udeležencev majhen, čas dogajanja pa omejen) ter (redkeje) na, po obsegu omejeno, a dalj časa trajajoče strukturne korupcije. Praviloma pa je velika večina ljudi zelo oddaljena od strukturne korupcije, ki izhaja in se dogaja v »high-level« korupcijskih mrežah. Kje se torej »percepcijsko« giblje empirični posameznik? Kot kaže spodnja shema, ima »slehernik« največ možnosti participacije v polju izolirane situacijske korupcije, kjer pa zaradi prisiljenosti v osebno, sporadično pobudo neznanemu in sistemsko nestigmatiziranemu izvajalcu uslug, vstopa v polje nejasnega in nekontroliranega tveganja (t.i. tvegana korupcija), zato takšna oblika ni ekspanzivna. Drugi tip, je t.i. vsakdanja korupcija, ki jo determinira konformno vedenje (t.i. sistemske korupcije) ter bežna, situacijska interakcija. Deluje predvsem takrat, ko v nekem socialno-kulturnem okolju vlada tak tip socialnega vedenja kot splošno znan in splošno sprejet in zato ponudba uslugojemalca ali celo zahteva uslugodajalca ne predstavlja resnejšega ekscesa. Ta tip je prisoten in ekspanziven tam, kjer mikromorala prevladuje nad formalno makromoralo. Ko gre za visoko stabilnost (trajnost) odnosov ter hkrati omejeno institucionalizacijo dobimo obliko korupcije, ki je odporna na korupciji sovražno okolje.

Namreč obojestranska pripravljenost na korupcijsko izmenjavo se odvija v specifičnem, ekskluzivnem in konspirativnem okolju majhnega števila, včasih tudi samo dveh akterjev, zato jo Höffling poimenuje **intimna korupcija**. Vse tri, tvegana, intimna in vsakdanja korupcija se potencialno dotikajo »slehernika«, običajnega državljana. Tvegana in intimna v principu nista visoko ekspanzivni, ekspanzivnost vsakdanje pa je v največji meri odvisna od socialno-kulturnega okolja. Četrty tip, ki ga označuje sistemskost in konformnost ob hkratni relativni trajnosti in strukturiranosti oz. institucionaliziranosti, pa predstavlja t.i. **ekspanzivno korupcijo**¹. Ta oblika je socialno-kulturno dokaj univerzalna, vendar pa se »slehernik« v principu z njo ne srečuje, ker poteka znotraj (iniciacijskih) socialnih mrež.

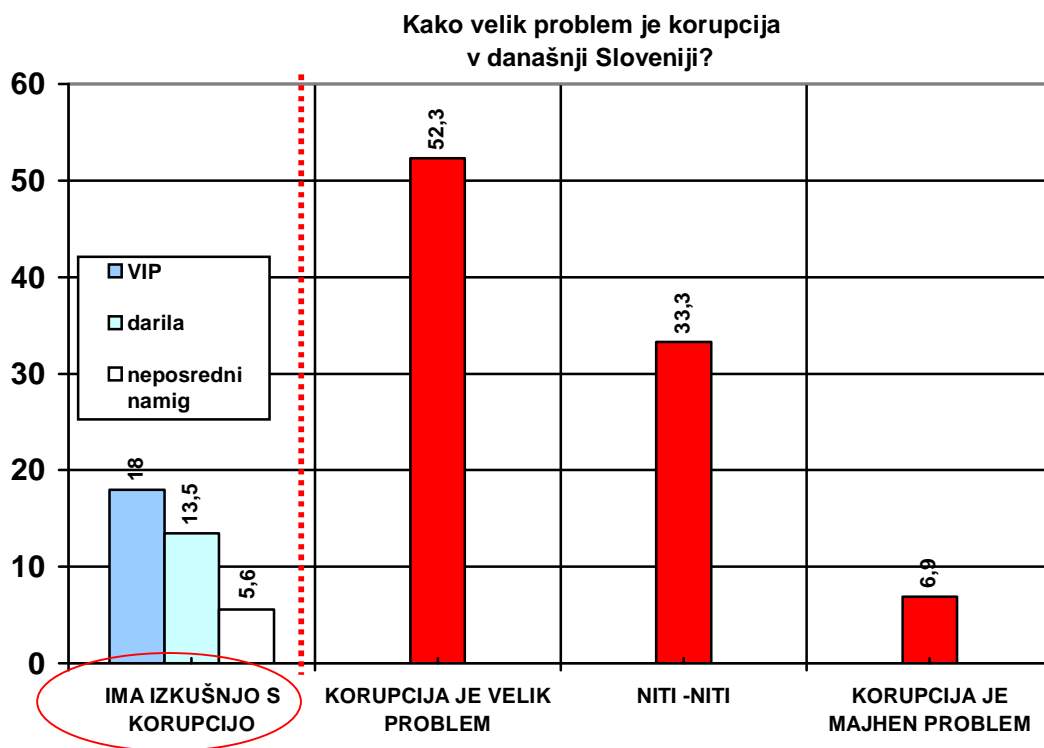
Zakaj je torej v Sloveniji relativno malo korupcije, ki jo zaznajo in imajo osebno izkušnjo navadni državljanji? Ker v tem okolju ni pogojev za visoko institucionalizacijo korupcije omejene stabilnosti t.i. vsakdanje korupcije. To pomeni, da drobni a samoumevni in relativno trajni korupcijski postopki v tem okolju niso del »lokalne folklore« v socialni interakciji; oziroma so bolj izjema kot pravilo.

¹ model povzemamo po: Höffling, Ch.: Korruption als soziale Beziehung. Leske+Budrich. Opladen 2002, str.78f.

Stabilnost odnosa 		omejena	visoka
Stopnja institucionalizacije korupcije 		Korupcija kot bežna interakcija (situacijska korupcija)	Korupcija kot trajno oblikovani sistem odnosov (strukuralna korupcija)
omejena	Korupcija kot odklonsko vedenje (izolirana korupcija)	Tvegana korupcija (1)	Intimna korupcija (3)
visoka	Korupcija kot konformno vedenje (sistemska korupcija)	Vsakdanja korupcija (2)	Ekspanzivna korupcija (4)

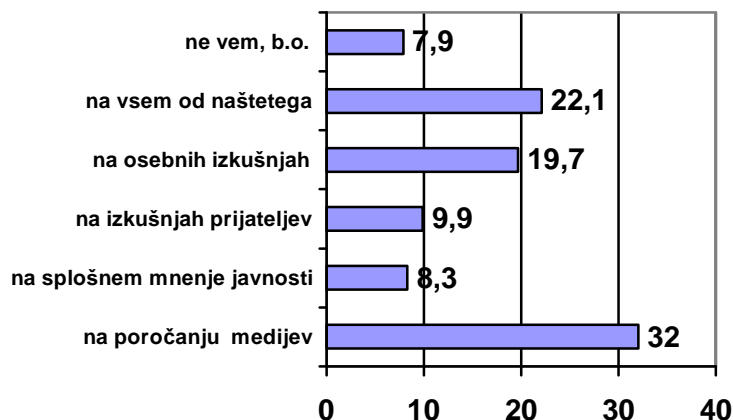
prirejeno po Höffling 2002

Torej, posameznik (»slehernik«) nima kaj prida osebnih izkušenj, a po drugi strani si (predvsem skozi medijsko posredovanje ali konstrukcijo) ustvarja o tem prikritem fenomenu neko predstavo skozi katero ocenjuje moč in domet fenomena. Tako je empirični posameznik razcepljen med (subjektivno) zaznavo moči in dometa »visoke« korupcije ter hkrati odsotnostjo osebne izkušnje. V tej diskrepanca leži odgovor zakaj kar 53% vprašanih v naši raziskavi vidi korupcijo kot velik oz. zelo velik problem in hkrati pa izpričuje osebno izkušnjo zelo malo vprašanih.

Diskrepanco med oceno pomembnosti problema ter osebno izkušnjo gre verjetno pripisati tudi viru informacij, na osnovi katerega si anketirani oblikuje svoje mnenje o fenomenu. Največ (32%) anketiranih se pri podajanju ocene pomembnosti, moči in ekspanzivnosti fenomena sklicuje na informacije, ki jih dobijo iz medijev, manj (20%) na osebno izkušnjo in še pol manj na pripovedovanje tistih, ki jim zaupajo ali na tisto, kar ljudje nasploh govorijo o javnih uslužbencih.

NA ČEM PREDVSEM TEMELJI TO VAŠE MNENJE? JE UTEMELJENO PREDVSEM ...

Strukturne determinante subjektivnih zaznav

Ocene subjektivnih zaznav moči in ekspanzivnosti fenomena smo preverjali z nekaj kontrolnimi spremenljivkami, nekaj spremenljivk pa smo priredili v bolj robustne indekse. Tako smo oblikovali indeks splošnega zadovoljstva, v katerem uvrščamo med zadovoljne tiste, ki so odgovorili na vprašanje 1 (zadovoljstvo z demokracijo) ter na vprašanje 3 (ocena stanja gospodarstva) pozitivno; med nezadovoljne pa tiste, ki so odgovorili na obe vprašanji negativno.² Glede na predpostavljen konfliktni položaj dveh etičnih principov smo preverjali ali obstaja razlika med tistimi, ki bolj zaupajo medijem in tistim, ki bolj zaupajo sodiščem. Preverjali smo tudi razlike glede na medijsko potrošnjo ter nekaj klasični demografskih spremenljivk. Osebno izkušnjo kot kontrolirano spremenljivko smo preuredili v bolj robustne modalnosti (nič izkušenj, ena izkušnja, več izkušenj).

Preurejene, rekodirane in indeksirane spremenljivke dajo naslednje distribucije:

² Vprašanje 3 smo najprej rekodirali tako, da sta modaliteti zelo slabo in slabo kategorizirali kot slabo, modaliteti dobro in zelo dobro pa kot dobro

zadovoljstvo z demokracijo

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	zadovoljen	297	32,5	35,7	35,7
	nezadovoljen	536	58,6	64,3	100,0
	Total	833	91,1	100,0	
Missing	System	81	8,9		
Total		914	100,0		

stanje gospodarstva

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	dobro	75	8,2	8,4	8,4
	slabo	328	35,9	37,1	45,5
	vmes	482	52,7	54,5	100,0
	Total	884	96,8	100,0	
Missing	System	30	3,2		
Total		914	100,0		

ali prihodka zadostujejo za življenje

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	zadostujejo	339	37,1	37,7	37,7
	ne zadostujejo	560	61,3	62,3	100,0
	Total	899	98,4	100,0	
Missing	System	15	1,6		
Total		914	100,0		

zadovoljstvo

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	zadovoljni	184	20,2	20,2	20,2
	nezadovoljni	248	27,1	27,1	47,3
	nekje vmes	482	52,7	52,7	100,0
	Total	914	100,0	100,0	

komu bolj zaupate

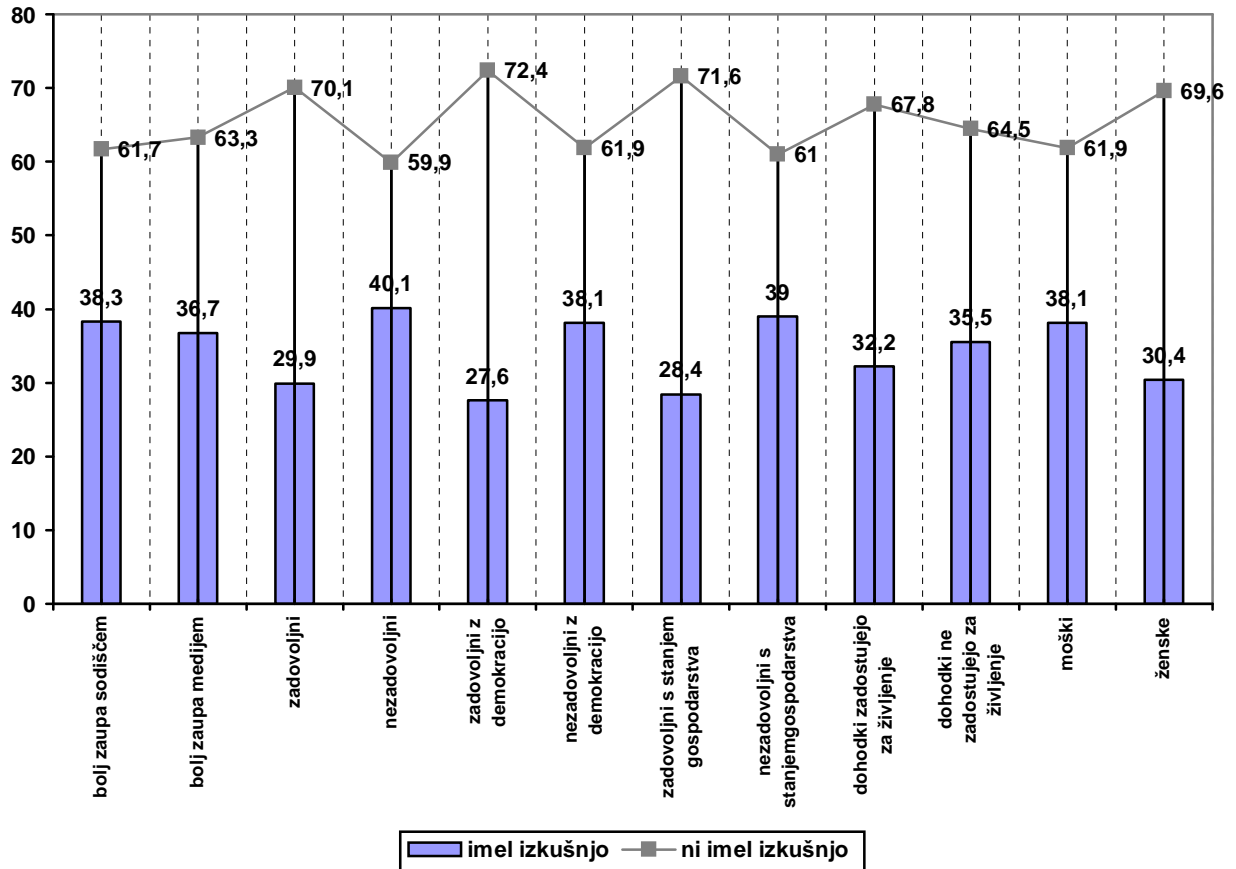
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	sodiščem	162	17,7	17,7	17,7
	medijem	375	41,0	41,0	58,7
	enako	377	41,3	41,3	100,0
	Total	914	100,0	100,0	

Osebna izkušnja s korupcijo

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid nobena	603	66,0	66,0	66,0
ena	143	15,6	15,6	81,6
več	168	18,4	18,4	100,0
Total	914	100,0	100,0	

Pregled križanj po kontrolnih spremenljivkah in indeksih ne daje izrazito enoznačnih rezultatov. Tako med tistimi, ki bolj zaupajo ali medijem ali sodiščem ni pomembnih razlik. Je pa bolj značilna razlika med tistimi, ki so generalno zadovoljni in nezadovoljni (s stanjem demokracije in gospodarstva) – bolj zadovoljni izrekajo manj osebnih izkušenj kot nezadovoljni. Tudi na vsaki spremenljivki posebej (zadovoljstvo z demokracijo in stanje gospodarstva) so razlike značilne in enosmerne (bolj zadovoljni imajo manj izkušenj). Glede na percepcijo lastnega materialnega stanja (ali prihodki zadostujejo za življenje) ni značilnih razlik v oceni osebne izkušnje. Glede na to, da po samooceni anketirani oblikujejo mnenje o korupcijo v največji meri na osnovi poročanja in medijev smo preverjali ali obstajajo kakšne značilne razlike glede na spremljanje medijev. Enoznačnih razlik, ki bi omogočale kakšno lagodno interpretacijo, nismo dobili. Iz tega lahko sklepamo, da razlik med anketiranimi ni možno interpretirati na osi večjega in manjšega populizma.

ALI STE IMELI VI ALI VAŠI SORODNIKI IZKUŠNJE S KORUPCIJO?

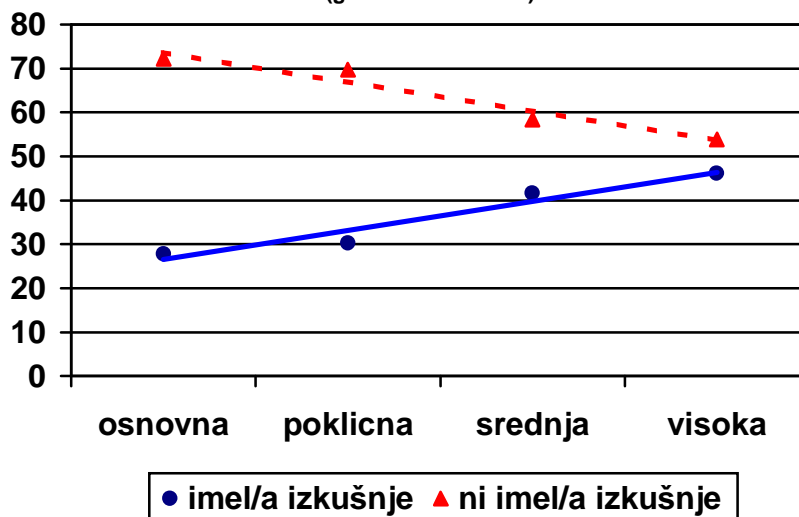

Takšno ugotovitev dodatno potrjujejo razlike glede na izobrazbo, ki kažejo da število izkušenj s korupcijo raste z izobrazbo:

Zaključimo lahko, da ni možno jasno oceniti, koliko gre pri ocenjevanju za diskrepanco

ALI STE IMELI VI ALI VAŠI SORODNIKI IZKUŠNJE S KORUPCIJO

(glede na izobrazbo)

med družbenim stereotipom in realnostjo dejanske izkušnje. Nekateri kazatelji (denimo kazalci zadovoljstva) kažejo, da percepcijo korupcije determinira kompleksnejši pogled na dogajanje v socialnem okolju, nekateri kazatelji (denimo izobrazba), pa, da percepcija sovпада zgolj z verjetnostjo socialnega stika, ki posameznika postavlja v možne korupcijske interakcije. Proti vplivu družbenih stereotipov in posplošenih predstav pa govorijo tudi kazalci »potrošnje« medijev, saj bralci bolj populističnih medijev ne izražajo več osebnih izkušenj.

In kakšen potencial aktivne rezistence do pojava korupcije predstavlja javnost?

Na vprašanje ali bi anketirani prijavil zaznani primer korupcije je večina (55,8%) odgovorila, da bi; 27,3% pa, da ne bi. Bolj bi prijavljali tisti, ki izražajo nezadovoljstvo s stanjem družbe in s svojimi z materialnimi razmerami ter – nekoliko protislovno - tudi tisti, ki bolj zaupajo medijem, kot sodiščem. Med tistimi, ki zaznane korupcije ne bi prijavili je največ takih, ki se bojijo možnih posledic (maščevanje) ter takih, ki menijo, da primerov ne bi bilo mogoče dokazati ali do postopkov sploh ne bi prišlo. Tisti pa, ki bi zaznano korupcijo prijavili, bi najpogosteje dejanje prijavili policiji, uradu za preprečevanje korupcije in medijem.